

Thor griber Loke, der har forvandlet sig til en laks. Tegning af Palle Bregnhøi i Anders Bæksted: Guder og helte i Norden, 1965.

tyendet sig, at der ikke kom laks på middagsbordet alle ugens dage (14), ligeså på Bornholm (15). Dette er en såkaldt vandrehistorie og er kendt i Hamborg, ved Rhinen, i Skotland, Norge o.a. steder (16).

LITTERATUR: (1) 370 2,73; (2) 693b 4,386-89; (3) 418 379; 177 5,1820,130f; (4) 603 12,1928,123; (5) 860 24f; (6) 431 71; (7) 635 2,1875,26ff; (8) 84 2,192; (9) 801 67f; (10) 312 196; (11) 315c 242, 258; (12) 177 5,1820,130f; sml. 544 15; 418 379; (13) 605 18; (14) 436 17; (15) 635 2,1875,15; 160 1906/23:640; 84 2,189; (16) 472b 2,565.

OVERTRO

Der var megen overtro knyttet til det bornholmske laksefiskeri (1). Idet »laksetøjet« blev sat ud skulle man, før den første sten faldt i vandet, med sin kniv skære et kors i havet og gnide salt i et laksens øjne, før den blev bragt til opkøberen. Røgtede man laksetøjet første gang i sæsonen og der blev spurgt, om der var fanget noget, skulle der svares: Ja, vi fik hul i vandet! – ordet laks måtte ikke nævnes (2).

For at beskytte de udsatte garn eller lakselænker mod troldtøj o.a. onde magter kunne man lægge ildelugtende dyvelsdræk i korkflådet og »sætte stål«: hugge en kniv i den sidste lænke, det sidste garn eller det sidste flåd.

»Inden fiskerne kommer i havn og ofte før de passerer en anden båds redskaber gøres fire indsnit i hvert gællelæg, så de danner et slags dobbeltkors #. Denne sædvane, der aldrig forsømmes, er en rest af gammel overtro« (3); i fiskerlejet Bakkan på sydkysten blev dobbeltkorset kun skåret i fiskens højre kind, i Tejn skar man fem streger på kryds. Der skulle stål på fisken (stikkes med kniv) før andre så den, da de ellers kunne tage heldet fra fiskerne. Af samme grund lagde man f.eks. en olietrøje over hoved og krop så kun halerne var synlige. En lille mønt kastet ud samtidig med garnene så den faldt gennem maskerne skulle skaffe held (4).

Man var i Årsdale meget omhyggelig med selv at fjerne skællene fra båden – hvis andre gjorde det kunne de tage heldet fra båden (5).

Man kastede hver 13. laks over bord igen, »dog kun i gode tider« (6). Havde sæler ædt fangsten og der hang indvolde ved rusen skulle man sluge laksens hjerte rådt (7).

Når laksene efter legetiden søger tilbage til havet er de meget magre, og andre fisk bliver lige så magre dér, hvor laksen har berørt dem, »så man undertiden fanger dem, der er magre på den ene side« (o. 1700; 8).

LITTERATUR: (1) 168 6,1932,24-27; (2) 160 1906/23:644 (o. 1930); (3) 635 2,1875,23 (Neksø) sml. Ferskvandsfiskeribl. 30,1932,117f; (4) 160 1906/23: 640,654,683; (5) 160 1906/23: 674; (6) 160 1906/23: 683 (1927); (7) 160 1906/23: 683 (1907); (8) 170 1909,59.

SAGN, EVENTYR

Oldsagn: Loke skjulte sig efter Balders død for aserne og forvandlede sig om dagen til en laks. I et hus spekulerede han på, hvordan de ville fange ham, og han knyttede det første fiskenet, men kastede det på ildstedet da han hørte de nærmede sig. Den klogeste af aserne indså, at det måtte være resterne af et fangstredskab, og de lavede et magen til og trak vod. I det første træk skjulte Loke sig mellem to sten, og anden gang sprang han over nettet, men da han sprang tredje gang greb Tor ham ved halen. Derfor er laksens hale ligesom indknebet foran halefinnens rod (1).

Der boede i fiskerlejet Boderne på Bornholms sydkyst en klog kone, som fiskerne undertiden op søgte for at få held med fangsten. Et par fiskere

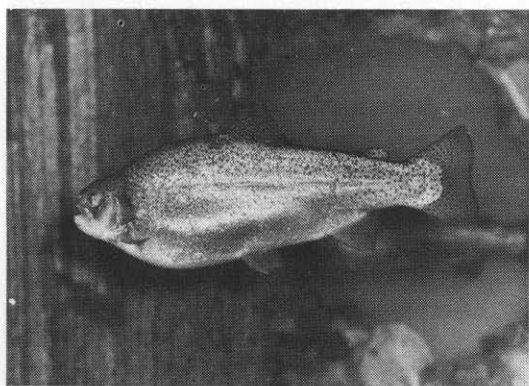
havde længe ikke fundet laks på medekrogene og spurgte hende til råds. »Jeg ser så meget kød, så meget kød«, udbrød hun, »blodigt og forrevet. Der er mange laks i dag på jeres kroge, men I får dem ikke!« Idet hun pegede ud mod havet fortsatte hun: »Ser I den båd, den kommer aldrig tilbage«. Og fiskerne så rædselsslagne båden blive ramt af en brådsø og gå ned skønt havet lå stille. En time efter kom en orkanagtig storm, og den eneste båd på laksefiskeri den dag forliste. Da fiskerne i magsvejr kom ud til krogene fandt de kun laksenes hoveder og rygrade, sælhunde havde ædt alt kødet således som den fremsynede kone havde fortalt dem det (2).

VGronland: Under jagt på rener, som var drevet ud i en sø, kæntrede kajakken, manden i den måtte krybe ud, og pludselig råbte han til kvinderne på strandbredden: »Nu begynder laksene at æde min underkrop!« hvorefter han langsomt sank til bunds. Da han vågnede var han blevet til en laks, og hvert forår svømmede han med de andre laks ud i havet for at blive fed. Nogle år efter kom faderen til den samme sø, tænkte på sønnen og begyndte at græde. Sønnen, der svømmede omkring i fjorden, greb da fat i faderens styreåre, så denne blev forskrækket, trak åren op og sagde: »Anarteq havde nær taget åren fra mig«. Men anden gang sønnen greb fat trak faderen ham op til overfladen som et menneske, og Anarteq fangede i mange år derefter til sin familie (3).

I eventyr hjælpes en laks, som er kommet op på land, af en karl tilbage i vandet, og laksen belønner ham med hjælp til at løse en opgave (4).

LITTERATUR: (1) 681b 373f; (2) 458 171; (3) 713 2,15; (4) 131 81f.

Laks. BIOFOTO/Arthur Christiansen.

Ørred, *Salmo trutta*

Ørreden ligner laksen, men adskiller sig fra denne ved bl.a. at have en mere plump krop og flere mørke pletter under sidelinjen. Forekommer i vandreformen HAV- eller LAKSEØRRED, der maksimalt bliver meterlang, den knap så store og mere blålige SØØRRED samt den lille og altid rødplettede BÆKØRRED i rindende vandløb; de to sidste kaldes også »foreller«.

– Danmarks Dyreverden 4, 78ff.

»Er de ikke dejlige med de røde pletter på den lyse sølvbund! Rødt på sølv: heraldisk rigtigt! Ja, ørreden er også adelen blandt fiskene!« *Sophus Bau-ditz* (1).

Ørred (også ørret, ørt, ørte etc.), ældre nydansk d.s., oldnordisk aurriði; af ør 'gruset strandbred' og rið 'ride' i betydningen: svømme frem og tilbage over gruset grund (som fisken gør det i legetiden) (2).

Indgår i stednavnene Ørregård 1440ff Fiskbæk s., Viborg a., Ørredbæk 1772ff Branderup Sønderjylland, Ørredmose 1780ff Egen s. på Als, Ørrebækgård 1872ff Asperup s., Odense a., Ørredhuse ved Vejstrup SFyn, i nærheden Ørredbanken (3).

Ligheden mellem laks og ørred gav en række fælles synonymmer; der skelnes mellem *hvidørred*, som smager bedst og ligner laksen mest, *gråørred* eller *grålaks* (farvet havørred), *rødørred* og *bækørred* (1768ff; 4); *nedfaldsørred* mager fisk efter legetiden, *hage-* og *krogørred* med tap på underkæben, sml. s. 213 (5).

Lille ørred: *Agnete* 1661 (6), *bugger* Sdr. Bork 1766 (7), *sigge(n)* Bornholm (5).

Laksens horeunge 1768 »eftersom den ligner samme i skabning og nogenlunde i smagen, men er mindre« (8).

Grønlænder, en ung blank, ikke kønsmoden havørred, der om vinteren trækker ind i brak- og ferskvand. Navnet skal være af ny dato og egentlig uden mening (9), men forklares: et firma i Ålborg importerede små fede, meget buttede havørreder i tønder fra Grønland, »sådanne ørreder fanges hver vinter i Lindensborg å, derfor fik de tilnavnet grønslænder« (10).

Bækørred: *forel*, ældre nydansk d.s., fra tysk og beslægtet med fjæsing (s. 266).

Færøerne: *eyrriða*, *eyrriði*, lille: *grásil*, under et år gammel: *maðkappirra*, -*rumbur*; Grønland: *eqaluk* (fjeldørred), *ivisaarok* (med rød bug).

LITTERATUR: (1) 38d 261; (2) 626 478; 659 27,